

Curt Sørensen, Professor emeritus, Dr.scient.pol.

Opposition *ex auditorio*: De autoritative udtalelsers metode

Jørgen Poulsen har jo sat sig et meget højt mål, nemlig at levere ikke mindre end grundlaget for en fremtidig "normalvidenskab" i vores fag, statskundskab (p. 4), og afhandlingen bærer titlen *The General Theory of Social Solidarity*. Den drejer sig om, hvad alle forskere inden for vores fag, efter Poulsens opfattelse, skal antage som det fælles grundlæggende forskningsparadigme. Det er altså en usædvanlig ambitiøs afhandling. Man må her med rette kunne stille krav til grundighed og omhyggelighed i den videnskabelige argumentation og bevisførelse, samt fornøden dokumentation.

Poulsen bevæger sig i afhandlingen ad tre indbyrdes forbundne spor: den fremadskridende argumentationslinje fra biologi til politologi og den videre skildring af menneskets samfundsmæssige udvikling, en stadig forholden sig til en række teoretikere i den sociologiske og politologiske teorihistorie og et noget svagere markeret spor: udvikling af tesen om, at vi her har en tilgang, som er forskningsfrugtbar.

Bedømmelsesudvalget har i sin *Indstilling* (som jo er et offentligt dokument) grundigt analyseret og kritiseret det første spor. Bedømmelsesudvalget erklærer her sammenfattende, "at argumentationen for afhandlingens grundlæggende socio-biologiske argument (ikke) er helt tilfredsstillende" (*Indstilling*, 2004: 6), og at "Forfatteren synes i påfaldende grad at mangle evnen eller viljen til kritisk (selv)-refleksion i forhold til sit projekt og dets teoretiske grundlag" (*Indstilling*, 2004: 7).

Denne analyse og disse bemærkninger fra bedømmelsesudvalget er jeg helt enig i. Jeg finder endvidere, at begrebet *political woman* er så bredt og vagt, at man herudfra kan postulere at kunne forklare alt – og dermed ingenting. Derudover er der, som påvist i *Indstillingen*, en række brist i selve den gennemgående argumentationskæde.

Men så meget mere interessant bliver så spor 2 og spor 3. Altså: I hvilken grad har Poulsen formået at argumentere for sin tilgang i forhold til andre alternative tilgange, og hvor forskningsfrugtbar er den tilgang, som han her lægger frem?

Jeg vil her fokusere dels på det andet spor, dels (og af tidsmæssige grunde lidt mindre indgående) på det tredje spor, og her igen specielt Poulsens behandling af det, han selv kalder "den store sociologiske trio": Marx, Weber og Durkheim (Poulsen, 2003: 122).

Behandlingen af Durkheim

Jeg vil starte med Poulsens drøftelse af Durkheim, som jo med sin teori om solidaritetsformer er et af afhandlingens centrale omdrejningspunkter. Vi kan starte med at se på Poulsens fremstilling af selve Durkheims tilgang til bestemmelsen af solidaritetsformer: "Durkheim's central idea was to explain different patterns of solidarity in terms of different types of friendship" (Poulsen, 2003: 124). Det kan

vi så kontrastere til Durkheims egen formulerede centrale opfattelse vedrørende forholdet mellem individ og samfund. Som han udtrykker det i værket om arbejdsdelingen fra 1893: "Samfundet er ikke en afledet tilstand, men selve den bestemmende faktor i udviklingen. Samfundet er en realitet, der lige så lidt er vores værk, som den ydre fysiske verden er det, en realitet som vi følgelig må underkaste os for at eksistere" (Durkheim, 1964a: 344).

Dette er en grundopfattelse hos Durkheim, den gennemgående tråd i hele hans forfatterskab og eksplicit formuleret igen og igen i de senere værker, for eksempel i 1895 i hans bog om den sociologiske metode: "... samfundet er ikke bare en simpel sum af individer, nej, det system, der dannes ved deres association er en særlig realitet med sin egen karakter" (Durkheim, 1964b: 103). Opfattelsen er også grundlæggende i hans værk om selvmord fra 1897: "Kollektive tendenser har deres egen eksistens; de er kræfter lige så virkelige som kosmiske kræfter, om end af en anden art" (Durkheim, 1970: 309), og endelig dukker opfattelsen frem igen som grundtema i hans seneste store værk, nemlig bogen fra 1912 om det religiøse livs primitive grundformer: "Den troende bedrages ikke, når han tror på eksistensen af en moralsk kraft, som han er afhængig af og fra hvilken han får alt det, der er bedst i ham selv: denne kraft eksisterer, nemlig samfundet" (Durkheim, 1971: 225).

Poulsen fremstiller Durkheim, som om han lader type af venskab være det konstituerende og den fremkomne solidaritetsform det afledede. Hos Durkheim selv forholder det sig lige omvendt: Samfundet er det konstituerende, og individers holdninger, følelser osv. noget afledet. Poulsen forvandler uden nærmere begrundelse og belæg Durkheim fra metodologisk holist og objektivist til metodologisk individualist. Dette træder endnu stærkere frem, hvis vi konfronterer Poulsens præsentation af Durkheims definitioner af henholdsvis mekanisk og organisk solidaritet med det, Durkheim *selv* siger.

Vi kan først se på definitionen af mekanisk solidaritet. Ifølge Poulsen definerer Durkheim den mekaniske solidaritetsform på følgende måde: "People who are alike, can trust each other, because they can empathize and reliably predict each others' behavior. They are like those people who are friends because they share the same kind of personality. This type of friendship, at the level of community, is called mechanical solidarity" (Poulsen, 2003: 123).

Det kan vi så kontrastere til Durkheims egen definition: "Den solidaritet, der kommer af ensartethed, er maksimal, når den kollektive bevidsthed fuldstændig omklammer hele vores bevidsthed og på alle punkter falder sammen med denne. Men i dette tilfælde er vor individualitet nul ..." (Durkheim, 1964a: 130).

Poulsen lader individernes opfattelser og følelser (: "venskab") være det konstituerende i Durkheims definition. For Durkheim selv er det imidlertid fortsat samfundet, der er konstituerende, mens individernes opfattelser og følelser er noget afledet. Ja, for Durkheim er det simpelthen meningsløst overhovedet at tale om individer og individualitet i samfund med mekanisk solidaritet.

Poulsens særprægede tolkning af Durkheim fortsætter med hans præsentation af Durkheims definition af organisk solidaritet. Ifølge Poulsen skulle Durkheims definition af organisk solidaritet være følgende: "the important point is, that people can feel friendship with each other if they perceive their diversity as a source of

mutual benefit. At the level of community at large, this type of friendship is called organic solidarity" (Poulsen, 2003: 123).

Igen siger Durkheim selv det stik modsatte af, hvad Poulsen skyder ham i skoen: "Det er arbejdsdelingen, som mere og mere udfylder den rolle, som tidligere blev varetaget af den kollektive bevidsthed. Den er det primære bånd mellem sociale aggregater af højere type" (Durkheim, 1964a: 173).

Endnu en gang fremstiller Poulsen det, som om Durkheim lader individernes oplevelser og følelser være konstituerende for solidaritetsformen. Og hos Durkheim selv forholder det sig endnu en gang lige omvendt: Det er den samfundsmæssige bevægelse – her konkret arbejdsdelingens udvikling – der konstituerer en ny og højere solidaritetsform, som så igen påvirker menneskenes oplevelser og følelser.

Poulsen gør meget ud af Durkheims udtalelser om den moderne "kult af individet" – men dette er jo netop noget, som Durkheim forklarer ud fra samfundets bevægelse og karakter: "... på den ene side afhænger enhver mere af samfundet i og med, at arbejdet er mere delt; på den anden side er enhver mere personlig, eftersom den er mere specialiseret ... Denne form for solidaritet minder om den, vi kan iagttage i udviklede organismer" (Durkheim, 1964a: 131).

Den organiske solidaritet sikrer på én gang den fornødne sociale sammenhængskraft og udviklingen af grundlaget for forestillinger om individualisme. Der er tale om en dobbelthed – ligesom i levende organismer – men det, der forklarer, er netop den samfundsmæssige bevægelse. Det gælder stadig, at for Durkheim er samfundet en realitet *sui generis*, en realitet, som menneskene er fuldstændig underkastet. Selv den moderne oplevelse af individualisme forklarer han ud fra den samfundsmæssige bevægelse.

Poulsens illoyale gengivelse af Durkheim kommer endelig også frem i den tidsmæssige placering af den organiske solidaritet. Lad os se nærmere på Poulsens angivelse her: "Many features of Durkheim's conception of organic solidarity fit the agrarian society especially well" (Poulsen, 2003: 125), og dette strammes yderligere noget senere i afhandlingen: "The organic conception of solidarity corresponds well to the medieval feudal society. Civil society requires a more abstract conception of solidarity" (Poulsen, 2003: 144).

Poulsen hævder altså, at Durkheims begreb "organisk solidaritet" passer til middelalderens feudale samfund, og at Durkheim således ikke har et solidaritetsbegreb for moderne samfund. Her træder Poulsen så hjælpende til med sit eget begreb om abstrakt solidaritet som den for moderne samfund adækvate form for solidaritet.

Durkheim selv så den organiske solidaritet som netop den *moderne* form, der passer til moderne udviklede samfund med udviklet arbejdsdeling, en høj grad af social differentiering og en erhvervsmæssig fundering. Ja, som følgende citat viser, var Durkheim endda af den opfattelse, at den organiske solidaritet var så moderne en form, at den endnu ikke var blevet helt realiseret i hans samtidige samfund: "Den organiske solidaritet er intetsteds blevet realiseret i sig selv, men den frigør sig mere og mere fra alle blandingsformer ... den dag vil komme, hvor hele vores sociale og politiske organisation vil være baseret udelukkende på en erhvervsmæssig basis" (Durkheim, 1964a: 190). Hos Durkheim selv er der aldeles ikke noget hul og noget behov for et yderligere solidaritetsbegreb for det moderne samfund.

Vi kan sammenfattende om Poulsens behandling af Durkheim konstatere, at Durkheim bliver forvandlet fra metodologisk holist/objektivist til metodologisk individualist, at Durkheim kommer til at fremstå som en slags kontraktteoretiker (en teori Durkheim selv gang på gang kritiserer), og at Durkheims begreb om organisk solidaritet bliver henlagt til middelalderen, hvorefter Poulsen postulerer, at Durkheim mangler et solidaritetsbegreb for moderne samfund. En mangel, som Poulsen så træder ind og udbedrer med sit eget begreb om abstrakt solidaritet.

Der vil naturligvis altid være et element af subjektivitet i tolkninger af centrale teoretikere, og der er som regel forskellige tolkninger fremme i debatten om disse tænkere, men en tolkning kan dog ikke ligefrem gå helt på tværs af det, de pågældende teoretikere *selv* har sagt, deres gang på gang fremførte udtalelser om virkelighedsopfattelse og metode, og deres egne eksplicit formulerede definitioner af grundbegreber. Der må være en grænse for vilkårligheden i tolkninger. Det er svært at frigøre sig fra det indtryk, at Poulsen uden nærmere argumentation og bevisførelse blot plukker ud det, han lige kan bruge, tolke det efter eget formål, for så at haste videre.

Det værste er imidlertid overfladiskheden i behandlingen: I realiteten fylder den egentlige analyse af Durkheim ikke mere end sammenlagt ca. tre sider og med blot fire henvisninger (som bruges hver to gange). Poulsen går ikke ind i en egentlig analyse af Durkheims centrale værker. Han forholder sig heller ikke til forskellige tolkninger af Durkheim for derigennem at nå frem til en begrundet fremlæggelse af sin egen tolkning. Bortset fra en enkelt reference til Steven Lukes er sekundærlitteraturen helt fraværende. Poulsen bekymrer sig her tydeligvis ikke om at efterleve de gængse regler og forskrifter for solidt akademisk håndværk.

Poulsen synes at opfatte det faglige håndværks regler og forskrifter som blot nogle snærende bånd, som den enkelte forsker bare kan frigøre sig fra efter behag. Dette er en misforståelse. Det akademiske håndværk er ikke nogen ligegyldig detalje. Det er det solide akademiske håndværk, der muliggør den videnskabelige dokumentation, argumentation og bevisførelse, idet det samtidig sikrer den for al videnskab vitale fortløbende videnskabelige diskussion mellem forskerne indbyrdes.

Men lad os derefter se på Poulsens behandling af Marx, den anden af "den store sociologiske trio", som han taler om (p. 122).

Behandlingen af Marx

Det mest iøjnefaldende her er, at Poulsen springer frem og tilbage mellem forskellige Marx-tolkninger, alt efter hvad han *ad hoc* har brug for i den givne sammenhæng. Man kan identificere følgende Marx-tolkninger i afhandlingen: 1) en evolutionistisk udlægning af basis-overbygningmodellen: Andringer i produktivkræfterne ændrer de sociale relationer, som så igen ændrer menneskene (Poulsen, 2003: 30). Den menneskelige aktivitet forsvinder her fra Marx' teori og erstattes af en teknologisk determinisme; 2) "tool-making animal"-tolkningen (Poulsen, 2003: 33-34); 3) Marx som fremmedgørelsesteoretiker (Poulsen, 2003: 23 og 33); og 4) Marx som klasseteoretiker (Poulsen, 2003: 124).

Man kan endvidere konstatere, at det indbyrdes forhold mellem disse ret så forskellige tolkninger slet ikke er diskuteret. Poulsen hopper fra den ene til den

anden efter behag uden nogen sinde nærmere at begrunde sine valg og uden at tage stilling til de spændinger, der er mellem de forskellige tolkninger. Dertil kommer, at heller ingen af de enkelte tolkninger er argumenteret ordentligt igennem.

Dette er helt tydeligt allerede ved et eftersyn af den *tool-making animal*-tolkning, der spiller så stor en rolle i Poulsens argumentation omkring Marx. Poulsen udtaler herom følgende: "For Marx, following Franklin, the essence of man is the tool-making capacity. Mankind develops in the common struggle against nature. We now know that this picture is seriously deficient, because it leaves out ... our Machiavellian intelligence" (Poulsen, 2003: 34), og for at understøtte sin argumentation inddrager præses her yderligere Habermas: "We both (: Habermas og Jørgen Poulsen, CS) agree that Marx has underestimated the importance of social interaction in defining man" (Poulsen, 2003: 34, note 3).

Marx fremstilles her som en ren menneske-naturteoretiker uden sans for sociale relationer. Rent bortset fra, at man kan undre sig over, at Poulsen så et andet sted karakteriserer Marx som *klasse*teoretiker (Poulsen, 2003: 124), er det bemærkelsesværdigt, at Poulsen som belæg for sin ret specielle Marx-tolkning her kun har to henvisninger.

Den ene er en reference til et brev, som Marx skriver til Friedrich Engels d. 19. december 1860, hvor han nævner, at han har læst Darwins *Natural Selection*, og hvor han så en passant bemærker, at denne bog "indeholder det naturhistoriske grundlag for vores opfattelse" (Marx, 1964: 130-131). Det er alt. Denne korte bemærkning i forbifarten gør Poulsen så til grundlag for en tolkning af Marx' teori som værende en teori *alene* om menneskenes fremadskridende bearbejdelse af naturen. Poulsen abstraherer helt og aldeles fra alle de andre intellektuelle inspirationer, som Marx angiver rundt omkring i sit forfatterskab: den tyske filosofi, den engelske politiske økonomi og den franske historieskrivning.

Som yderligere belæg for sin opfattelse henviser Poulsen til Marx' tilslutning til Benjamin Franklins udtalelse om mennesket som *a tool-making animal*. Som det står i afhandlingen, siderne 33-34, skulle man tro, at Marx' bemærkning om *the tool-making animal* findes i nævnte brev til Engels. Dette er imidlertid *ikke* tilfældet. Poulsen giver faktisk ikke nogen som helst henvisning til Marx på dette for Poulsen så centrale punkt – ikke én eneste – heller ikke side 66, hvor Poulsen gentager sin tolkning med en ledsagende påstand om, at vi her har "the deepest foundation of historical materialism".

Poulsen giver således ikke nogen tolkning i gængs forstand, men fremfører i stedet med overordentlig stor selvfølelse og skråsikkerhed en påstand, som han end ikke bekymrer sig om at give bare ét eneste belæg for. Det er stadig, som om Poulsen føler sig højt hævet over gængse regler for solidt fagligt videnskabeligt arbejde. Jeg har så *selv* fundet frem Marx' omtale af Benjamin Franklins udtalelse. Den findes i *Kapitalen*, Bd. I: "Brugen og fremstillingen af arbejdsmidler, ... karakteriserer den særegne menneskelige arbejdsproces, og Franklin definerer derfor mennesket som 'a tool-making animal'" (Marx, 1970: 194).¹

Det, Marx taler om her, er, som man kan se, specielt *arbejds*processen, ikke den *samlede* sociale proces. Det er vel ikke så mærkeligt, at Marx kan komme på den tanke, at menneskene i arbejdsprocessen anvender redskaber. Poulsen river

imidlertid denne udtalelse ud af sin sammenhæng (: Marx' fremstilling af specielt arbejdsprocessen) og indtolker den i sin videre tese om, at Marx ikke interesserer sig for sociale relationer. Man undrer sig i øvrigt stadig over, hvordan den tolkning kan forenes med Poulsens ovenangivne fjerde tolkning af Marx som klasse-teoretiker.

Den åbenbart nu helt glemte klasseteori-tolkning er så nok også forklaringen på, at Poulsen overser, at Marx i øvrigt generelt, når han analyserer arbejdsprocessen, også her i *denne* proces indbygger stærke sociale elementer, nemlig udbytning, dominans og disciplinering. I Marx' samlede teori om social udvikling og forandring er sociale relationer til stede overalt.

En anden af Poulsens centrale Marx-tolkninger er ovenangivne tolkning 1: Marx som naturalistisk evolutionist og teknologisk determinist. Poulsen udtaler herom: "His assumption made the analysis of social change depend *exclusively* on environmental change. Human beings change because social relations change, and social relations change because of changes in the forces of production" (Poulsen, 2003: 30, min fremhævelse, CS).

Det *eneste* belæg for denne tolkning, som Poulsen her kommer med, er en henvisning til Marx' 6. Feuerbach-tese. Poulsen citerer dog ikke denne 6. Feuerbach-tese, og det kan man godt forstå. For Marx taler her aldeles ikke om, at "social change depends exclusively on environmental change", og at disse forandringer igen ændrer menneskene i en lineær og deterministisk envejs-sekvens. Marx taler i 6. Feuerbach-tese om noget helt andet, nemlig at "mennesket" ikke er noget abstrakt væsen, men at man altid har at gøre med konkrete mennesker, der lever under konkrete samfundsmæssige forhold. Den 6. Feuerbach-tese lyder hos Marx selv: "Feuerbach opløser det religiøse væsen i det menneskelige væsen. Men det menneskelige væsen er ikke noget abstraktum, det enkelte individ iboende. I sin virkelighed er det totaliteten af samfundsmæssige forhold" (Marx, 1969a: 6). Det forbliver en gåde, hvordan i alverden Poulsen kan få vendt og drejet denne udtalelse, så den skulle kunne dokumentere en angiveligt evolutionistisk determinisme hos Marx.

Marx' her fremførte pointe, at der ikke findes noget abstrakt "mennesket", men altid blot konkrete mennesker, der lever under konkrete samfundsmæssige forhold, kunne i øvrigt være en ganske god advarsel mod hele Poulsens projekt. Hvor Poulsen tager sit udgangspunkt og grundlag i et abstrakt menneske (: *political woman*), dér har Marx i ekstrem grad sin opmærksomhed rettet mod det sociale og det historisk konkrete. Det er Poulsen, ikke Marx, der forfægter en evolutionisme og nedtoner betydningen af historisk konkrete sociale magt- og konfliktrelationer. Det kan i øvrigt i den forbindelse undre, at Poulsen ikke, således konfronteret med Marx' her citerede stærke fremhævelse af det sociale og historisk konkrete, finder anledning til at overveje sin tidligere omtalte tolkning af Marx som ren menneskenaturteoretiker uden sans for sociale relationer.

Hvad den postulerede evolutions-determinisme angår, burde Poulsen nok også have reflekteret lidt over, hvad Marx siger i 3. *Feuerbach-tese* (som Poulsen jo da må have passeret undervejs, inden han kom til den 6. *tese*). Her fremhæver Marx netop betydningen af de sociale aktørers *handlen*: "Den materialistiske lære om

omstændighedernes forandring glemmer, at omstændighederne må forandres af menneskene og at opdrageren selv må opdrages" (Marx, 1969a: 5-6).

Den gennemgående linje i hele Marx' forfatterskab er netop hans optagethed af dialektikken mellem social handlen og sociale strukturer: "... det var således netop individernes personlige, individuelle adfærd, deres adfærd som individer i forhold til hinanden, der skabte de bestående sociale forhold og som til stadighed skaber dem på ny" (Marx, 1969b: 423).²

Det er ikke bare her et spørgsmål om, hvorvidt den ene Marx-tolkning er mere rigtig end den anden – selv om Poulsen efter min mening anlægger en ganske aparte og vilkårlig Marx-tolkning. Det er også et spørgsmål om selve *fremgangsmåden*. Sammenfattende kan man nemlig om Poulsens behandling af Marx konstatere de samme unoder, som prægede behandlingen af Durkheim: Poulsen fremlægger en tolkning, som er yderst anstrengt og helt på tværs af den pågældende teoretikers egen centrale tankegang og teori samt det, han faktisk *selv* eksplicit siger. Poulsens tolkning er endvidere dårligt underbygget og slet ikke argumenteret igennem. Den samlede behandling af Marx fylder blot ca. to sider, og i hele afsnittet er der i alt kun to henvisninger.

Poulsen inddragelse af primærlitteraturen er utrolig snæver. Han går slet ikke ind i de elementære tekster, som ville være det naturlige udgangspunkt og grundlag for *enhver* Marx-tolkning. Han inddrager heller ikke på noget tidspunkt bare dele af den omfattende sekundærlitteratur på feltet. Dette betyder også, at han overhovedet ikke forholder sig til andre tolkninger og opfattelser. Endelig fremfører han intetsteds en egentlig argumentation for sin egen tolkning.

Poulsen tolker her ikke i egentlig forstand, men fremfører blot nogle autoritative påstande – påstande som enten overhovedet ikke er underbygget med henvisninger og dokumentation eller med kun en enkelt henvisning, der så ved nærmere eftersyn viser sig at være uden værdi som belæg for den i teksten fremførte påstand.

Man kan også konstatere den samme tilbøjelighed, som Poulsen har demonstreret ved sin behandling af Durkheim, til at plukke ud det, han lige kan bruge, udlægge det efter eget formål – for så hastigt at gå videre. Endelig kan man så for specielt Marx' vedkommende konstatere, at Poulsen skøjter frem og tilbage mellem flere Marx-tolkninger, alt efter hvad han nu kan bruge i den givne sammenhæng.

Igen demonstrerer Poulsen, at han på et centralt omdrejningspunkt i afhandlingen har skubbet de gængse regler for solidt videnskabeligt håndværk til side. I stedet træder atter en gang de uargumenterede og udokumenterede påstandes metode.

Vi kan så til sidst se på Poulsens behandling af Max Weber, den sidste af den af ham selv angivne "store sociologiske trio" (Poulsen, 2003: 122).

Behandlingen af Weber. Den fraværende konfliktdimension

Det kan jeg gøre ultrakort. Det bemærkelsesværdige er nemlig her fraværet. Poulsen omtaler blot Weber ganske få steder, for eksempel side 24, hvor han nævner Webers sondring mellem "er" og "bør", og side 48, hvor han ganske kort refererer til Webers teori om protestantismen. Men hvor er den Weber, der interesserer sig for magt, interesser og konflikter, blevet af? Og hvorledes forholder Poulsen sig til en sådan konfliktteoretisk tilgang?

Ja, Weber er fraværende, fordi Poulsen selv generelt afhandlingen igennem abstraherer fra netop interessemodsætninger, magtrelationer og konflikter. Poulsen bebrejder godt nok Durkheim (det er side 124), at han ikke interesserer sig for konflikter, og Poulsens 4. princip, som han sammenfatter på side 216, tilsiger, at man skal interessere sig for de magtmæssige forudsætninger for solidaritetsmønstre. Men hvor er i grunden Poulsen *egen* interesse for konkrete interessemodsætninger, magtrelationer og konflikter? Hvis den er der, så har den i hvert fald ikke sat sig spor i afhandlingen

Poulsens ensidigt harmoni-orienterede fremstilling understøttes af hans harmoniserende grundbegreber, såsom: *udvikling*: "adaption to conditions of reciprocal altruism ... adaption to conditions of reciprocal altruism creates improved cooperative or social skills" (Poulsen, 2003: 61), *civilsamfund*: "The actors of civil society are individuals who meet and interact on the basis of voluntary agreements" (Poulsen, 2003: 142), *marked*: "market relations belong to civil society as does voluntary associations" (Poulsen, 2003: 142), *politik*: "the distribution of acknowledged goods" (p. 12), og *politisk modernisering*: "a process through which charismatic objects ... become more abstract" (Poulsen, 2003: 122). Hele tiden fremhæves udviklingen i samarbejde, i sansen for retfærdighed, retfærdig fordeling, frie kontraktforhold samt den angivelige fremadskridende bevægelse mod abstrakt solidaritet.

Konsekvensen af Poulsens abstraktion fra interessemodsætninger, konflikter og magtforhold samt hans manglende interesse for forholdet mellem konkrete historiske aktører og konkrete historiske omstændigheder er den, at han ikke magter at give nogen overbevisende beskrivelse af den faktiske historiske udvikling. Der er en voldsom afstand mellem det billede, Poulsen tegner af "det reciprokt altruistiske individs" udvikling gennem tid og rum, og den faktiske historiske proces præget af konflikter, kampe, krige, myrderier og gentagne civilisationsbrud. Af samme grunde kan Poulsen heller ikke forklare social forandring og politisk udvikling.

Men Poulsen får en sidegevinst ved sin ensidige fremstilling af samfundsudvikling: Den gør det muligt for ham at fremstille liberalismen som værende upartisk (ene af alle politiske retninger). Liberalismen kommer til at fremstå som udviklingen af en ædel diskurs om frihed, rettigheder og retfærdighed – og ikke som det, den var i den faktiske, konkrete historiske virkelighed: en ideologi for bestemte befolkningsgrupper og politiske bevægelser. Denne tolkning er så yderligere søgt forankret i Poulsens darwinistisk inspirerede biologiske udviklingsteori. Dette er den politiske slagside i den foreliggende afhandling. Det drejer sig ikke bare om et forsøg på udvikling af en normalvidenskab, men også om apologi.

Noget sådant er slet ikke noget nyt og enestående i vores fag. Vi finder den samme dobbelthed i 1960'ernes funktionsanalyse og i 1970'ernes kapitallogik. I begge disse forudgående tilfælde finder vi – ligesom i afhandlingen her – en kombination af en påstand om, at hele den forudgående videnskab er fejlagtig, ledsaget af en ambitiøs påstand om, at man selv her har fundet det endelige og for alle forpligtende grundlag for samfundsvidenskaben samt en tydelig gennemgående politisk bias.

Sammenfattende kan man sige, at Poulsen ved sine overfladisk gennemførte og noget aparte udlægnings af Durkheim og Marx samt den manglende forholden sig til Webers konfliktteoretiske tilgang lader sit eget sociologiske argument stå underudviklet. Spørgsmålene om hans egen sociologiske karakter og eventuelle fortrin i forhold til "den store sociologiske trio" forbliver derved uafklaret.

Afsluttende bemærkninger

Poulsen har jo indledningsvis lagt et højt niveau i sin afhandling, og han skriver godt – og derfor er det også så ærgerligt, at han ikke har givet sig tid til på centrale omdrejningspunkter at gå i dybden. Afhandlingen kunne sagtens have været endda betydeligt mere omfattende (den er på kun 220 sider + litteraturliste), og noteapparatet er usædvanligt underudviklet.

Generelt er afhandlingen præget af for meget hastværk og på centrale punkter af en manglende dybdegang i analysen og argumentationen. Der er for megen selektivitet og for mange tvivlsomme *ad hoc*-tolkninger – tolkninger, der på grund af den mangelfulde dokumentation og argumentation kommer til at fremstå som rene autoritative udtalelser, hvorved afhandlingen sine steder får et præg af skråsikkerhed og arrogance. Jeg lander dermed, ad en lidt anden vej, på samme konstatering som bedømmelsesudvalget, når det i sin indstilling peger på afhandlingens svagheder med hensyn til metode, argumentation og dokumentation samt den arrogante attitude, som nogle steder præger fremstillingen (Indstilling, 2004: 11).

Det interessante ved afhandlingen er efter min mening Poulsons forsøg på at lave noget *andet* end det gængse. Men det forsøg kunne have stået meget stærkere, hvis han havde forholdt sig mere seriøst til de teoretikere, som han foregiver at diskutere med, hvis han i højere grad havde efterlevet det faglige håndværks grundregler for dokumentation, argumentation og bevisførelse, og hvis han i det hele taget havde arbejdet mere grundigt og omhyggeligt.

Jeg vil slutte med to ønsker: Jeg vil ønske for Poulsen, at han må opgive sin tvangstanke om at skulle befri hele den politiske videnskab og knæsette en normalvidenskab bindende for alle, og jeg vil ønske for ham, at han til gengæld i sin konkrete forskning fremover får demonstreret frugtbarheden af sin tilgang. Ikke som den eneste og for alle obligatoriske tilgang, men som en tilgang, der udvikler sig i konkurrence og konfrontation med andre tilgange. En tilgang, som netop må demonstrere sin værdi i den forskningsmæssige praksis samt i en fortløbende genuin diskussion med andre retninger, tilgange og opfattelser.

Noter

1. "Der Gebrauch und die Schöpfung von Arbeitsmitteln, ... charakterisieren den spezifisch menschlichen Arbeitsprozess, und Franklin definiert daher den Menschen als 'a tool making animal'...".
2. "... so war es eben das persönliche, individuelle Verhalten der Individuen, ihr Verhalten als Individuen zueinander, das die bestehenden Verhältnisse schuf und täglich neu schafft".

Litteratur

- Durkheim, Emile (1964a/1893). *The Division of Labor in Society*, New York: Free Press.
- Durkheim, Emile (1964b/1895). *The Rules of Sociological Method*, New York: The Free Press.
- Durkheim, Emile (1970/1897). *Suicide*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Durkheim, Emile (1971/1912). *The Elementary Forms of the Religious Life*, London: Allen & Unwin.
- Indstilling (2004). Indstilling vedr. Jørgen Poulsens "The General Theory of Solidarity", dateret 31. august 2004, underskrevet Peter Nannestad, Raino Malnes og Bjørn Erik Rasch.
- Marx, Karl (1964). "Marx and Engels" 19. Dezember 1860, Karl Marx & Friedrich Engels, *Werke*, Bnd. 30, pp 130-131, Berlin: Dietz Verlag.
- Marx, Karl (1969a/1845). *Thesen über Feuerbach*, Karl Marx & Friedrich Engels, *Werke*, Bnd. 3, Berlin: Dietz Verlag.
- Marx, Karl (1969b/1845-46). *Die deutsche Ideologie*, Karl Marx & Friedrich Engels, *Werke*, Bnd. 3, Berlin: Dietz Verlag.
- Marx, Karl (1970/1867). *Das Kapital*, Bnd. 1, Marx/Engels, *Werke*, Berlin: Dietz Verlag.
- Poulsen, Jørgen (2003). *The General Theory of Solidarity*, Århus: Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.